

Mács József

Tudásszomj, helytállás, nemzethez való hűség

Nem a legjobb helyen születtem a világra. Nem jó hely az, ahol nemcsak az égbolt változik az időjárás szeszélye szerint a Palócföld lakóinak feje fölött, hanem az országhatár is, ha azt tulajdonképpen a hazugság és a politikai rosszakarat húzza meg szülőfalumtól tizenkét kilométerrel lejjebb. Én már abban az antant-hatalmak szülte másik országban születtem, amelyet sokáig Csehszlovákiának hívtak, most pedig Szlovákiának neveznek.

A mi gyönyörűséges Gömörországunk a politikai rosszakarat következtében szakadt két részre. Nagobbik fele a hazugság szülte államba került, kisebb része Magyarországon maradt. Az emberek sírtak, ám amikor a könnyük felszáradt, tudomásul vették a megváltozhatatlant. A nővérem után én is ebben a Beneš által összehazudott világban születtem. S akkor még nem is volt hozzánk olyan mostoha az új államalakulat az édesanyaország elvesztése után. A tisztán magyarok lakta szülőfalum, Bátka úgy élte hétköznapjait, mintha mi sem történt volna. Református templomában a Sárospatakon végzett lelkész hirdette az ígét, a feltámadás reményének kétféle értelmet adva (feltámadunk és visszakerülünk!), református elemi iskolájában a Sárospatakon végzett kántortanítónk tanította szülőfalum gyermekeit az írás-olvasás tudományán kívül még sok minden másra. Egyszóval magyarul éltük életünket az első Csehszlovák Köztársaság nem magyar világában, de csak akkor érzékeljük másféle állapotunkat, ha jól termő Balog-völgyünk falvait, köztük az enyémet is, a magyarul csak nagyon gyengén tudó pénzes morva kereskedők felkeresték. Két himnuszunk volt, de mi csak az egyiket tudtuk és akartuk énekelni. A csehszlovák szöveg idegen volt a fülünknek és a lelkünknek. Rövidre fogva a történetet, így érkeztünk el a templomunk szószékéről annyiszor hallott másféle feltámadáshoz, amely az anyaországhoz való visszakerülésünket jelentette. Amelyről egyik atyánkfia úgy fogalmazta meg egész falum véleményét, hogy most már a nap is másképp süt ránk!

Sajnos, csak hét esztendeig süthetett ránk másképp a nap, de akkor a rongyos, mezítlábás szegény gyermek is fényes arccal járt-kelt, mert tudta, édesanyahazája tartotta rajta a szemét. Én is ezekben a napsütéses esztendőben jártam a rimaszombati *Egyesült Protestáns Gimnázium*ba, apám és egy alföldi tanárom tetszésére, aki természetrajzot tanított, mégis mindig úgy kezdte az órát – osztálytársaim nem kis öröme – , hogy: „*no Mács, mesélj nekünk!*” Én is mondhattam volna neki, „*meséljen a tanár úr!*”, mert nekem ugyanúgy tetszett az alföldies beszéde, mint neki az én palócos kiejtésem. Egyszóval mind a ketten rájöttünk, hogy mi tulajdonképpen egy nyelvet beszélünk, de kiejtés tekintetében kétféleképpen! S mikor mi így játszadoztunk, kitört a második világháború, rátörtek a palóc falvakra a sasos behívók. Mi a nővéremmel csak azért nem sírtunk, mert apám a *Hangya* szövetkezet üzletvezetője volt, és felmentését a háború végéig érvényesen

elintézte a budapesti székhelyű vezérigazgatóság.

Elvesztettük a háborút, és szegény hazánk újra elveszített bennünket is. Visszakerültünk oda, ahol egyszer már voltunk, és ahová soha nem kíváncsoztunk. S megjárták velünk a poklok poklát: valamennyiünket kikiáltottak a köztársaság feldarabolóinak, a háború kirobbantóinak. Szüleinktől elvették a házukat, földjüket, tőlünk, gyermekektől az iskoláinkat. A sötétség lepedőjét borították ránk, hogy alatta pisszenni se merjünk. Rimaszombatban a gimnáziumot egyik napról a másikra szlovák nyelvűvé változtatták, hogy aztán kit erre, kit arra kergessenek a szelek. Berendelték az iskolába a magyar szülőket, és közölték velük, hogy az olyan gyermekek, mint én is voltam a három és fél gimnáziumi osztályommal, megkaphatják a negyedik osztályos bizonyítványukat, ha a szülők aláírnak egy nyilatkozatot, hogy gyermeküket Magyarországon taníttatják tovább. Ez a jóakarát látszatába csomagolt szándék előrevetítette árnyékát a később bekövetkező borzalmaknak. Én akkor már negyedik gimnazista voltam, egy szülői aláírásért cserébe kaptam negyedik osztályos bizonyítvánnyal. Anyanyelvű gimnázium nélkül. A két esztendeig tartó pihentetésem miatt teljesen begyepesedett az agyam, s apám sem tudta, mihez kezdjen velem. El volt foglalva a maga bajával, mert hiszen őt is kivetkőztették a Hangya fehér kabátjából, s hogy nem lett földönfutó, azt a kőművesmesteri oklevelének köszönhettem.

Apám egy szlovák faluban, a közeli Meleghegyen helyezett el egy szlovák családnál, ahol a családfőt történetesen **Rákosi Sámuel**nek hívták. Alig melegegett meg náluk a helyem, rá kellett jönnöm, hogy Rákosi bácsiék annak örülnek, hogy magyarul beszélhetek velem, engem meg az szomorított, hogy náluk bizony aligha tanulok meg szlovákul. Apám beszélt a szlovák tanítóval, fogadjon be négy gimnáziumi osztályommal az elemi iskolába. Soha annyit nem unatkoztam, mint ott. Sem a tanítót, sem a tanulókat nem értettem. A szlovák nyelvből semmi nem ragadt rám. Végül apámat kész helyzet elé állítva hazaszöktem Meleghegyről, hogy én oda már nem térek vissza, inkább világgá megyek. A se tüled se hozzád helyzetem egy szomszéd falusi, akkor már negyedik osztályos pataki diák segített át. „*Gyere Patakra a tanítóképzőbe!*” – hívott. „*Nincs arra pénze a szüleimnek!*” – feleltem. „*Neked ott tandíjat, internátust, de még kosztpénzt sem kell fizetned. Az innen átszökő diákot jó szívvel fogadják, és mindenben támogatják.*”

Ma is áldom az egek urát, hogy hallgattam rá, és szeptember tizenharmadikán éjszaka apám vezetésével, jól feltarisznyázottan átszöktem Magyarországra. Még tizenhét éves sem voltam. Apám megnyugodva tért haza, én pedig ismerkedtem új környezetemmel: a tanítóképző gyönyörű épületével, a kisvárossal, ahol a vár, a Nagykollégium, a házak, az emléktáblák és a szobrok Sárospatak nagy történelmi és diákváros múltját lehelték rám. Mikor

e sorokat rovom, hallom a képzős orgonánk búgó hangját, a zongora billentyűinek trillázó dallamát, a felcsendülő és a szépségükben egymást fölülmuló református énekeket, amelyekről akkor nem is sejtettem, hogy végleges visszatérésem után segítségemre lesznek újságírói, de még jobban írói munkásságomban, hiszen végül is a pataki képző ismertette fel velem, hogy negyvenötől mostanáig történő üldöztetésünk hasonlatos a kálvinisták hajdani, gályarab-ságos üldöztetéséhez!

Így aztán, ha regényt írni messzebbre elvonultam Pozsonytól, a munkámat segítő két legfontosabb könyv, amit magammal vittem, az *Énekeskönyv* és a *Biblia* volt. Az énekeskönyvből vett idézetekkel mondtam el olyan dolgokat, amelyeket másképp veszélyes lett volna elmondani. A képző nagy műveltségű igazgatója és tanárai az én két évig teljesen begyepesedett fejemmel is csodát tudtak tenni. Fél év alatt bepótolatták velem a rám kényszerített elmaradást. És mintha mondták volna is, aki a szülőfalujától annyira messze került, és egyik legnagyobb költőnk verssorával élve tilalmas dologra adta a fejét a határ átlépésével, az tanuljon, mutassa meg a szüleinek, a falujának, osztálytársainak, hogy szorgalommal a legjobb tanulók közé is felkerülhetek.

Felismerítették velem a lehetőséget!

A pataki képző csodát művelt velem. A tanulás mellett megszerettette az olvasást, **Gárdonyi, Mikszáth, Jókai, Móricz, Móra** műveit. Megismertette velem hazánk élő nagyjait. Például **Veres Pétert**, aki honvédelmi miniszteri minőségében nem kitüntetésekkel teliaggatott tábornoki egyenruhában jött be a Nagykollégium dísztermébe előadást tartani a nagy francia forradalomról, hanem csak úgy parasztosan, csizmában, csizmanadrágban, lajbiban és hófehér gigombolt ingnyakkal. Így aztán természetesnek is hangzott az első mondata: „*Honvédelmi miniszter lennék, vagy mi a jó fene!*” De jöttek Angliából is tudós teológiai tanárok előadást tartani, közülük néhányan prédikáltak is a református templomban, ahol olyankor **Tóth Károly**, a mi ének- és zenetanárunk orgonált. Ha jól emlékszem, harmadik vagy negyedik orgonaművész volt az országban. Ilyen nagy, híres iskola volt az, ahol én tanultam. Falai között értettem meg, hogy miért mondták úgy szülein és nagyszülein, hogy a jó papot és a jó tanítót Sárospatak küldi a református falvakba és városokba.

Talán a majdani református papot látta meg bennem a képző egyik legszeretettebb tanára, **Ködöböcz Józsi** bácsi is, mert második koromban már legátusnak küldött a falumba, mintha azt is kiolvasta volna a szememből, hogy nagy szükségem van ott a tekintélyem helyreállítására. Anyám az örömhír hallatára a jóistennek legjobban tetsző Bocskai-ruhát varratta meg nekem nem kis pénzért egy rimaszombati szabónál, hogy abban kerüljek a szószéken a Mennyei Atya közelébe. A jó tanulásommal aztán azt is elértem, hogy második képzősként bekerültem a tizenöt fős szuplikálók csoportjába, amely egyházi és világi műsorával a Száraz-völgy református községeiben gyűjtött pénzt a pataki iskoláknak. **Tarr László** osztálytársammal azért tehetjük ezt, mert az otthonról hozott hegedűnket

nem függesztettük a babiloni énekvész szerinti fűzfákra!

Karácsonyi és húsvéti nagy ünnepeinken szoktem haza a szüeimhez. Erre vonatkozólag is igaz a közmondás, hogy addig jár a kórsó a kútra, míg el nem török. Feljelentettek, és ott álltam a putnoki járásbírótság előtt, tiltott határátlépés vádjával. A bíró felmentett, mert azért sértetem törvényt, mert az anyanyelvemen akartam tanulni. Az ügyész azonban fellebbezett, így a debreceni Táblabírótság előtt is meg kellett jelennem, hogy végighallgassam a mogorva bíró kioktatását. Hogyan képzelem én a dolgot, hogy a határ galambdúc? Ha ide repülök az anyanyelvemen tanulni, maradjak is itt, ha oda repülök, vagyis haza, maradjak is otthon, mert az ide-oda repülés nem megy! „*De tisztelt bíró úr – replikáztam –, nekem a szüeim és a testvérem ott élnek, legalább a nagyobb ünnepeken látni akarom őket...*” „*Mondtam, hogy ez így nem megy. Ez az utolsó szavam!*” És intett, elmehetek. Mielőtt a tárgyalóteremből kibotorkáltam volna, utolért, és azt mondta: „*Amit bíróként mondtam magának, azt másképp nem mondhattam. De most már a futószőnyegen állok, és itt azt mondom, hogy csak tanuljon nálunk nyugodtan, és ha a szüleit látni kívánja, szökjön is haza, de úgy, hogy az Isten se lássa, mert ismét ide kerül!*” Úgy nézhettem rá, mint aki nem érti, hogyan lehet a gonoszból egyszerre jó ember Debrecenben, mert hozzátette: „*Én is kassai vagyok!*”

Máig megfejtethetlen számomra az a bizonyos pataki szellem, amelyről annyi szó esik **Ködöböcz József Sárospatak a magyar művelődés történetében** című könyvében is. Talán nem egyéb az, mint örökös tudásszomj és helytállás, halálíg tartóan a nemzethez való hűség, s ha a helyzet úgy kívánja, a hazáért akár a hősi halál vállalása is. Patakon a tanítóképzőben is nagyon sok, a határon átszököső felvidéki diák tanult, s azoknak a lelkébe szinte észrevétlenül fészkelte bele magát az a bizonyos kitapinthatatlan, de nagyon is érezhető pataki szellem. Amely a beoltott tanítványban ott kezdett el munkálkodni, ahová és akárhová került! És Trianon után is, 1945 után is tudta, mit kell tennie. A humánus pataki szellem, akár képzős, akár másmylen, okosan és keményen, és főleg nem megalkuvóan harcos szellemmé tud változni nemzete és jövője érdekében! Így munkáltatta hordozóját a lepusztított, az embereket megalázó, a vagyonától és a házatól a kollektív háborús bűnösség vádjával „megszabadított”, az értelmiségétől megfosztott felvidéki területen is. A pataki szellemmel megáldott, képesített tanító sietett segítségére a magyar iskolák újra megnyitása után a gyorstalpalót végzett tanítóknak, a **Mikszáth**-féle hályogkovácsoknak. Földig lerombolt kultúránk templomát újra fel kellett építeni, s ez nem sikerült volna a pataki szellem biztatása nélkül. Az énekkarak egész sorát is pataki szellemű és képesítésű tanítók szolgáltatták meg először! A magyarság romló helyzete miatti tiltakozások sora is a bátorító pataki szellemnek volt köszönhető! Segítette a meghurcolt, meggyötört szlovákiai magyarság talpra állását, s ellenállt, amennyire tudott, az etnikumunkat felszabdoló, az iskoláinkat elnéptelenítő, újra és újra jelentkező rosszindulatú szándékoknak.

Legutóbbi regényem hőse egy református pap, aki a presbitériummal és a falu népével egyetértésben nemcsak annak harangoztat, akinek testét teszik az anyaföldbe, hanem annak is, akit magyar lelkében halasztanak meg. Ha minden pap követné hősöm példáját, a harangzúgásnak a Kárpát-medencében soha nem lenne szünete! Akiben a pataki szellem munkál, az utolsó erejével is menti szerencsétlen sorsú népének újra meg újra meglékelt hajóját, bátorít, és nem csügged. Én a pataki *Tanítóképző Főiskola* mostani és jövőbeni hallgatóit is ilyen elszánt tanítványoknak látom! Ezért és mindenért, amivel Sárospataknak és tanítóképzőjének tartozom, egyik további szép református énekünk sorával mondok köszönetet: Hálaének zsong az ajkamon...

Isten áldja százötven éves múltra visszatekintő református tanítóképzésünket! Köszönöm, hogy meghallgattak. Erőt, egészséget és minden jót kívánok a további századokkal számolható esztendőkre!*

* Az író Sárospatakon, a tanítóképző 150. évfordulóján tartott ünnepségen elhangzott beszédének szerkesztett változata.

Egy életre szóló kirándulás Beszélgetés Hidasi Józseffel

Rengeteg úgynevezett „holocaust-regényt“ találni ma a könyvesboltok polcain, az Öné, a *Losonctól Losoncig c.* kötet azonban sajátos, abból a szempontból, hogy nemcsak az Ön története olvasható benne, hanem egyben a családjáé és a szülővárosáé is.

Valóban. Könyvemmel nem az volt a fő célom, hogy a saját nevemet tegyem ismertté, hiszen ezt már sikerült elérnem más téren. Építési körökben jegyzik a nevemet. Nem öncélúan írtam. Nem saját magamnak akartam emléket állítani, hanem a családomnak és Losoncnak. Ugyanis a zsidóság eltávolításával a város is megszűnt létezni, s ma már egyáltalán nem az, ami egykor volt. Családom tagjai jelentős alakjai voltak a városnak. Nagypám fakereskedő cége már 1856-tól működött, s rám várt volna ennek a losonciak által „fadedpóként“ ismert vállalkozásnak a vezetése. Amire azután – mint tudjuk – nem került sor. Bár ükapám síremléke ma is megtalálható a losonci zsidó temetőben, úgy éreztem, ez a könyv méltóbb és maradandóbb emlék lesz. Hiszen egy sír egy idő után eltűnhet, ha nincs, aki gondozza. Ez a könyv tehát az én regényem anynyiban, hogy az én élménybeszámolóm, azonban a családom és Losonc története is. Ez a város volt helyszíne és szemtanúja családunk elmúlásának és a velük való kényeszerű szakításomnak.

Eddigi olvasói körében olyan vélemények is születtek, hogy könyve egyfajta „tankönyvként“ is szolgálhatna. Írás közben volt esetleg ilyen elképzelése?

Bevallom, nem tankönyvet akartam írni, viszont jól esik, ha annak tekintik. Tankönyvszerű jellegét talán az adja, hogy bár könyvem élménybeszámoló, igyekeztem a

történelmi hűséget objektíven megőrizni, mellőzve az érzelmiséget, olykor részletekbe menően leírni a történelmi, politikai tényeket, bemutatni a hangulatot, amelyben éltünk. Ezzel talán sikerült érzékeltetni, hogy a világtörténelmi események milyen hatással voltak egy kisváros társadalmi életére, és rámutatni arra a tényre, hogy mind egyikünk a világtörténelmi események részévé válhat. Könyvemet így nemcsak a családomnak írtam, hanem mindenkinek. A korosztályomnak, akik, ha nem is éppen Losoncon, de hasonlóképpen átéltek a borzalmakat. A mai fiatalságnak, akik hasonló korban vannak, mint én voltam akkor, amikor kiszakítottak gondtalan életemből. Bízom benne, ha olvassák egy 14 éves gimnazista élményeit, aki ugyanúgy szeretett asztaliteniszezni, síelni, kirándulni, mint ma ők, aki még látta Horthyt, majd elveszítette a családját Auschwitzban, megjárta a keleti frontot, de megmenekült, élővé válhat számukra a történelem e fekete foltja. S talán az én könyvem is hozzájárul ahhoz, hogy ne merüljön mindez feledésbe. Hiszen ezt a szeletét az emberiség történetének soha nem szabad elfelejtenünk.

Ebből is jól látni, hogy régóta foglalkoztatta ennek a könyvnek a megírása. Miért csak most került rá sor?

Talán nem bíztam benne, hogy képes vagyok rá. Ahogy a *Senkiföldjén* című nógrádi zsidóságról szóló szociográfiai kötet előszavában is írtam, sohasem gondoltam, hogy valaha téma lesz az, amit szerettem volna mihamarabb elfelejteni. Emellett pedig sohasem akartam író lenni. Fialtal koromtól fogva csakis jó építész akartam lenni. S egyébként úgy vélem, az íráshoz idő kell. Munka mellett pedig nem tudtam ezzel foglalkozni. Először a *Protestáns Híradó*, a kölni magyar egyház közlönye kezdte közölni írásaimat az építészet és történelem tárgyköréből. Az olvasóktól pozitív visszajelzéseket kaptam. Szerették a cikkeimet, s ha egy számban nem jelent meg írásom, már jelezték, remélik nincs baj, s a következő számban benne leszek. Akkor csak jól írok, gondoltam, s belefogtam emlékeim leírásába. Nagyon örülök, hogy sikerült befejeznem, s így majdnem 80 évesen részt vehettem a budapesti és a losonci bemutatóján is.

Ma már Németországban, Freiburgban él. Milyen út vezetett idáig?

A családomat és az engem ért tragédia után Budapestre kerültem a nagynénémhez, ahol 1949-ben a *Madách Imre Gimnázium*ban sikeresen leérettségiztem, majd 1954-ben a *Műszaki Egyetem Építészeti Karán* szereztem építészmérnöki diplomát. Az 1956-os események következtében falat húztam magam mögött, és Bécsben, Buenos Airesben, Svájcban éltem és dolgoztam. 1972-től pedig Németország egyik jelentős kultúrvárosában, Freiburgban élek. Ott főleg az orvostudományi épületek, klinikák létrehozásával foglalkoztam, pl. az ulmi, heidelbergi, tübingeni egyetemek számára. Én is csodálkoztam azon, hogy pont az az ország adja vissza az önbecsülésem, amely egykor megfosztott tőle, sőt amely halálra ítélte. A sors fintora, hogy épp ők adták meg azt a biztonságot, amelyet egyszer elvettek tőlem. Ebből a szemszögből nézve szándékom egy, a németországi éveimről szóló

könyv megírása is.

Megmenekülésének történetét ezzel a kérdéssel fejezi be: Hazatértem, de hová? Ma mit tart hazájának, s hova tér haza?

Ez a mondat tudatos volt a részemről, hiszen a körülmények úgy hozták, hogy kiüldöztek otthonomból, s oda már nem térhettem vissza, vagyis haza. Ma már Németország az otthonom, hiszen több mint 40 éve ott élek, de sohasem felejtettem el, hogy honnan indultam, s Losonc mindig a szülővárosom marad.

Milyen érzés volt újra visszatérnie Losoncra?

Hosszú idő után, először 1994-ben meghívásra érkeztem Losoncra, vagyis akkor már Lučenecre, s ezzel azt hiszem, mindent elmondtam. A könyv címében ezért is szerepel egy kötőjel a Losonctól Losoncig szavak között, mivel számomra ez egy jelképes határvonal, mivel nem ugyanabba a városba tértem vissza. Losoncra fájó szívvel tekintek, hiszen elveszett a valamikor volt polgári arculata. Ennek oka leginkább az, hogy a város lakói 95 %-ának nem öröksége a város, nem tudják, milyennek kellene lennie. Igaz, mai arculatához én is hozzájárultam. A Vigadóhoz tartozó szálloda tervezésében lényeges szerepet játszottam. Elkészítettem a zsinagóga felújításához szükséges tanulmányterveket is. Nagy vágyam lett volna, hogy minél hamarabb elindulhasson a kivitelezése, amit sok tényező akadályozott. Első látogatásom óta azonban szokássommá vált, hogy évente kétszer ellátogassak a városba. Eddig ezt az 1100 kilométeres távolságot sikerült egyedül, autóval megtennem. Remélem, ezután is jó erőben leszek, s még sokszor megtehetem ezt az utat.

Könyvének kiváló a stílusa, a nyelvezete. Hogyan sikerült külföldön is megőriznie anyanyelvét?

Számomra a magyar nyelv tudása mindig fontos volt, a bizalom nyelvét jelentette. Szomorú vagy bizalmas dologról mindig magyarul beszél az ember, mivel ennek a nyelvnek íze, kifejező ereje van. Hogy ne felejtsem el, rengeteget olvastam. Régebben ugyanis, ha az ember Magyarországon járt, könyvet vitt magával haza, nem pedig haszontalan cikkeket, mint manapság. Számomra a magyar nyelvet elveszíteni annyi lenne, mintha az azonoságomat veszíteném el.

Szépírói tehetségre vall az a megfogalmazása is, mikor azokat az embertelen eseményeket, amelyeket átélt, „egy életre szóló kirándulásnak” nevezi.

Szerettem volna, ha ez lett volna a könyv címe, a kiadó azonban komolytalannak vélte, hogy ezeket a borzalmas eseményeket kirándulásként jellemzem. Számomra ugyanakkor valóban egy „kirándulásnak” indult, mikor felszálltam a vonatra, és integettem a losonci vasútállomás peronján álló édesanyámnak. Ő valóban azt hitte, hogy „kirándulásra” megyek, s néhány hét múlva visszajöhök. Nem térhettem vissza, velük már nem találkozhattam. Másnap, ahogy elbúcsúztunk, megkezdődtek az előkészületek a deportálásra. Auschwitzba vitték családom Losoncon maradt tagjait a kisöcsémel együtt, aki akkor kilencéves volt.

A kötet részét képezik az Ön gyermekkori fényképei is, illetve a szüleiről és a nagyszüleiről készült fényképek. Hogyan sikerült őket megővni?

A képek története valóban csodálatos. Hogyan maradtak meg? Egy szemétkupacban kutakodva találtam meg őket nagyapai házunk udvarán, amikor hazatértem. S ami még mehökkentőbb, hogy itt találtam rá bizonyítványaimra, saját hivatalos irataimra is. Ugyanakkor sajnálom, hogy nem hoztam el több mindent, de gyermekfejjel nem tudatosítottam, mennyi kincset hagyok ott, s félttem, hogy valaki bejöhet az udvarra, és hamar elszaladtam.

Sohasem tette fel magának a kérdést, hogy miért pont Ön menekült meg?

Ez a tény természetesen sokat foglalkoztatott, de ma már van rá több magyarázat is. Amit sokan szerencsének neveznek, az sokszor túlélési tehetséget jelent. Az ember rendelkezik olyan tulajdonságokkal, mint a helyes helyzetfelismerés, lélekjelenlét, gyors döntőképesség. Pl. az SS-katonával szemben nem mutattam félelmet. Ehhez azonban szükséges egyfajta életfelfogás is, pl. minden kialakult helyzetet természetesnek kell venni. Ha csak pár napra telepszünk le valahol, akkor is úgy tekintsük, mintha az végleges lenne. Másik magyarázatom pedig az, hogy Istennek az volt a célja velem, hogy én legyek valamikor a családom hírvivője. Ennek jele lehet az a Biblia, amelyet még a losonci konfirmálásom alkalmából kaptam, s amelyet édesanyám nyomott a kezembe elbúcsúzásunk előtt. Elveszhetett volna, de nem veszett el, s mind a mai napig az útlevelém mellett őrzöm. Bármelyik is a kettő közül a válasz, úgy érzem, életem nem volt hiábavaló, céltalan, és a sok nehézség ellenére méltóan képviseltem volt családomat.

(Hidasi József: Losonctól-Losoncig. Egy város, egy család és egy túlélő története. Múlt és Jövő Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008)

Dósa Annamária

Hidasi József dedikál • Puntigán József felvétele

Szabó László

Hubay Micu bácsi

A régi szolnokiak még emlékeznek Micu bácsira, aki nevezetes, jellegzetes alakja volt a városnak. Kis fekete dakszliját pórázon sétáltatva minden nap feltűnt a város főterén. Vékony, magas, kissé hajlott alakja, fekete öltönye, intelligens arca ma is előttem van. Mivel csaknem fél százada élek a Tisza parton, őt mindig idős embernek ismertem. Soha nem beszéltem vele, s azt is ritkán láttam, hogy ő valakivel napi sétája során megállt volna beszélgetni. Magányos volt, de mindenkit ismert. Derekát kissé meghajtván, ismerőseit előre köszöntötte. Már Szolnokra kerülésemkor is nyugdíjas lehetett. Ahogyan mesélték, Micu bácsi egész életében városi tisztviselő volt. Tudtam, hogy Hubaynak hívják, de hogy a Micu milyen keresztnévet takar, ma sem tudom biztosan. A város szívében, a Magyar utcában lakott egy sokablakos, zárt kapualjas, sárgára festett, zöldajtós-ablakos házban. Fél gyufás skatulyányi, fekete nyomógombos csengőjén arany betűkkel ennyi állt: HUBAY. Sokszor mentem el a háza elé, ha az uszodába vagy a Tisza partjára futni mentem. A nagy házban tudtommal feleségével élt. Házára akkor is vetettem egy pillantást, ha a Magyar utcai Alföldi étterembe tartottam előfizetéses ebédem megenni, vagy fizetés után egy-két napig dőzsölni, azaz pótvacsorát enni. Egyszer csak eltűnt. Kutyájával együtt hangtalanul kísértelt az életből, lassan, ahogyan élt. Valahol hosszabb néprajzi gyűjtőúton lehettem, mikor végleg távozott közülünk, s így egy ideig fel sem tűnt a hiánya. Beszélni nem beszéltek róla. Annyit észleltem csupán, hogy a többnyire bezárt spalettájú ablakok közül már egy sincs nyitva, s a lehullott faleveleket a kapubejáratban a szél egy kupacba fűtta, az ablakon pedig kívülről esőnyomok, belülről pókháló jelent meg.

Gömör megye társadalmával másfél évtizeden át foglalkozván jutottam el a magyar határon lévő, ma Szlovákiához tartozó Hubóra, a Hubay családok ősi fészkebe. Itt a kis falu lakosainak nagy része a Hubay nevet viseli. Polgármestere, jegyzője akkor is két Hubay nevű ember volt. Kisnemesi, azaz kuriális falu volt, szép református templommal, mellette zsindeletetős haranglábbal, s több nagyobb méretű telken álló nemesi kúriával. Hajdan, amikor még ezeket gondozták, igen szép falu lehetett. Ma lepusztult hely, omladozó építményekkel, félig romos paplakkal, egyetlen napjában alig pár órát nyitva tartó vegyes bolttal, többnyire bezárt kocsmával. A szolnoki Hubay család ősei is innen, a gömői Hubóról származtak előbb Heves megyében, Egerben, majd Gyöngyösön, később a Jászságban tűnnek fel, de ebből az ágból származnak az Abádszalók környéki Hubayak, a szolnokiak és a cibakházaiak is. Mindenütt kisebb városi, községi hivatalokat viseltek, büszkék voltak nemesi rangjukra, de jelentősebb vagyona a Hubayaknak ez az ága sohasem tett szert. Valószínűleg Micu bácsiéhoz hasonló életet éltek, s afféle hivatalokat töltöttek be, mint ő és a többi megyebeli Hubay leszármazott. Ők alkották a kisvárosok hivatalnoki karát, kép-

viseltek egy életformát, egy sajátos nemesi eredetű, majd polgári világba átültetett tartást, kultúrát. S hogy milyen volt ez és mi tartozott hozzá, mit jelentett Szolnokon nemesi eredetű polgári hivatalnoknak lenni, azt jól példázza Micu bácsi édesapjának esete.

Ő is a város szolgálatában állt. Építézmérnök volt, s mint ilyen, ő felügyelte az 1930-as években emelt Tisztviselőház munkálatait, amely a mai Táncsics Mihály utcában, a városháza mögött van. A város magasabb beosztású hivatalnokai számára építtette ezt az akkor igen korszerű, reprezentatív emeletes házat, melynek bejárata fölött ma is a város címerének domborműve látható. Egykor ennek szuterénjében helyezték el a szerveződési múzeum tárgyait. Hubay mérnök úr közkedvelt és szeretett embernek számított. Az építés egyik vezető pallérja kedveskedni akart neki, s egy, az építkezés során kimaradt, be nem épített fürdőkádát a mérnök úr tudta nélkül Magyar utcai lakására szállíttatott, és kicserélte vele a régit. Megneszlette ezt az ellenzék lapjának főszerkesztője, és Hubayt megvádoló cikket írt lapjába. Az érintett levonta a következtetést, noha teljesen vértlen volt: bement fürdőszobájába, s föbe lőtte magát. Igazi nemes, úr és tisztakezű polgár volt. Igazi gömői nemes. Igazi Hubay.

Elgondolkodom.

Vajha mai főtisztviselőink Hubayak lennének, ugyan mi történne?

A parlamentet ravatalozónak kellene berendezni, és az ország népe az egész kormányt saját halottjának tekintené.

Sajnos egyetlen Hubay nevű sincs közöttük!

Szolnok, 2008. február 7.

